

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav etnologie
Historické vědy - etnologie

TEZE DISERTAČNÍ PRÁCE

Mgr. Lenka Libichová

Sokolská identita: dříve a nyní
The Sokol Identity: Past and Now

Praha 2017

Školitelka: doc. PhDr. Irena Štěpánová, CSc.

CÍL PRÁCE

Disertační práce má poměrně rozsáhlé téma „Sokolská identita: dříve a nyní“, a to s ohledem na skutečnost, že v roce 2012 Sokol oslavil již 150. výročí od založení v roce 1862. Během existence byla činnost spolku různým způsobem narušena (rozpuštění ČOS v průběhu 1. světové války, úplný zákaz Sokola v roce 1941, omezení činnosti po roce 1948 a její zastavení v roce 1952), což do vnímání sokolstva zevnitř i zvenčí významně zasáhlo. Sokol vznikl v době 3. fáze národního obrození, kdy docházelo k formování moderních národů. Právě díky době Sokol vznikl na vlasteneckém základě jakožto národní spolek, přičemž je otázka, zda je jím i v současnosti.

Práce má tedy ukázat, k jakým změnám v sokolské identitě docházelo a jak se projevuje nyní. Na samotnou identitu (*shoda ve všech vlastnostech, totožnost/konkrétní celistvá, ničím nezaměnitelná podstata, kterou se od sebe liší jednotlivá lidská individua*¹), respektive sokolství, lze nahlížet z hlediska motivace (proč se lidé stávají členy Sokola) v několika rovinách – společenské, vlastenecké, zdravotní, tělovýchovné/sportovní a estetické – přičemž práce by měla ukázat, která v průběhu času převládá.

PRAMENY A METODIKA

Aby bylo možné tak široké téma postihnout, je práce rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou, respektive historickou a současnou. S ohledem na rozsáhlý literární i archivní fond, který o sokolské problematice pojednává, byla historická část pojata spíše deskriptivně – byla zrekapitulována již známá data o sokolství, přičemž práce předních historiků byly záměrně konfrontovány s archivními prameny a pracemi sokolských autorů.

V části odkázané na současnost byl vedle teoretického a deskriptivního přístupu (struktura ČOS apod.) využit rovněž terénní výzkum (praktická část), v němž jsou zastoupeny jak kvalitativní metody zúčastněného pozorování (šibřinky Sokola Pražského – jak probíhají a jaké se těší oblibě) a rozhovorů s vrcholnými představiteli Sokola, tak kvantitativní metoda dotazníkového šetření zaměřená na vnímání Sokola a sokolských hodnot mezi členy spolku i „nesokolskou“ veřejností. Dotazníky byly sestaveny na základě protichůdných názorů o Sokole, které se objevovaly zejména po XV. všesokolském sletu 2012, přičemž byly následně konzultovány s několika sokolskými představiteli. Při sestavování dotazníků byl rovněž zohledněn předpoklad, že v minulosti byla silná vazba na národ, přičemž bylo cílem zjistit, jak je na Sokol pohlíženo v současné době, kde je v České republice vlastenectví vidět spíše

---

¹ *Akademický slovník cizích slov*, Academia, Praha, 2001, heslo *identita*, s. 319.

při hokejových turnajích národního týmu (stačí si vzpomenout na zaplněná náměstí po zisku zlaté medaile na mistrovství světa nebo zimních olympijských hrách 1998 v Naganu), a co vlastně motivuje lidi k členství v Sokole (předpokladem bylo kvalitní cvičení za dobrou cenu). Sokol má od počátku specifickou symboliku, přičemž na její dílčí část bylo šetření také zaměřené (např. oslovení bratře/sestro, u něhož byl předpoklad, že se vyjma oficiální korespondence příliš nevyužívá). Rozhovory s vrcholnými představiteli měly ukázat na problémy a úspěchy, se kterými se setkávají v rámci své působnosti, dále to, jak vnímají postavení Sokola v soudobé české společnosti a na cíle, které by si mělo sokolské hnutí klást.

PŘÍNOS PRÁCE

Vyústěním práce je samotný závěr, jenž obsahuje výslednou analýzu a interpretaci dat, respektive komparaci proměn sokolské identity, což by mělo být také největším přínosem práce v jinak již poměrně probádané problematice Sokola. S ohledem na analyzovaná zjištění je zde zároveň nastíněno možné směřování Sokola do budoucna.

SHRNUTÍ JEDNOTLIVÝCH KAPITOL

- 1) **Úvod** – obsahuje: cíle práce, metodiku, kritiku použitých zdrojů a literatury.
- 2) **Vznik a rozvoj Sokola za éry Miroslava Tyrše** – Historické pozadí, založení Tělocvičné jednoty pražské, osobnosti (zejména první starosta J. Fügner a první náčelník M. Tyrš), symbolika, aktivity, Tělocvičný spolek paní a dívek pražských. Vliv na utváření sokolské identity v počátečním období mělo několik faktorů, z nichž nejvýraznější byla politická situace v zemi. Spolek byl založen v době uvolnění od Bachova absolutismu, kdy panovalo „obecné nadšení“ pro zakládání spolků. Po rakousko-uherském vyrovnání byla ještě větší potřeba dávat najevo vlastenecké cítění a členská základna rostla. Naopak po neúspěchu tzv. fundamentálních článků docházelo ke stagnaci, poklesu celospolečenské morálky až (zvláště mimo Prahu) úbytek členstva. Dalším faktorem byla práce vedení Sokola Pražského, podle jehož vzoru byly zakládány další jednoty. Spolek se navenek prezentoval výlety, při kterých dávali členové okázale najevo nadšení pro „českou věc.“ Utvářela se i vnější symbolika spolku – oslovování, pozdrav, prapor, či kroj, jehož součástí (červená košile), představovala sympatie s Garribaldiho italským osvobozeneckým hnutím (Fügnerův nápad), a kvůli němuž se do Sokola na krátký čas hlásili i tzv. parádníci. Právě díky J. Fügnerovi měl Sokol Pražský potřebné materiální zázemí. M. Tyrš zase vypracoval chybějící metodiku, tělocvičné názvosloví a sokolskou filozofii *věčného*

ruchu, věčné nespokojenosti, jež měla zaručit celospolečenský pokrok. Rozpačitě působil záměr zapojit se do řad rakouské armády v průběhu prusko-rakouské války v roce 1866, kdy byl rovněž zaznamenán úbytek členstva, přestože někteří sokolové se zapojili k zabezpečení pořádku během pruské okupace Prahy. Ve specifických podmínkách se utvářela sokolská identita u žen, které zprvu plnily jen reprezentační úlohu (např. při svěcení praporu) a vstup do Sokola jim byl zapovězen, neboť cvičení žen bylo považováno za nemorální. Situace se změnila v podstatě až v roce 1869 založením Tělocvičného spolku paní a dívek pražských, který měl samostatnou právní subjektivitu a v Sokole Pražském fungoval jako platící nájemník. Oproti Sokolu zde panovala jiná atmosféra - ženy si netykaly, nesměly pořádat výlety a spolek byl celkově více obrácen do sebe, vně se prezentoval jen veřejnými cvičeními. Jeho první cvičitelka Klemeňa Hanušová se však zasloužila o rozvoj dětské tělovýchovy a zdravotního cvičení. Zjednodušeně se dá říct, že ženy měly pěstovat tělesnou výchovu proto, aby se mohly stát silnými matkami, které vychovávají zdatné členy národa. U mužů se zase objevila zásluhou Tyrše poprvé myšlenka, inspirovaná též německými Turnery, jež počítala s cvičením jakožto s přípravou k národní brannosti.

- 3) Sokol po smrti Miroslava Tyrše do roku 1914 – Pohřeb M. Tyrše, Tyršovi následovníci, vznik ČOS, ženské odbory, sletová tradice, sokolstvo a sport.** V průběhu sledovaného období sokolstvo čelilo několika výzvám. Především bylo třeba vypořádat se s náhlým úmrtím M. Tyrše. Ačkoliv v době smrti již nebyl na pozici náčelníka, pro sokolstvo i veřejnost to byla velká ztráta. Jeho pohřeb se stal národní politickou manifestací, které se zúčastnila řada osobností nejen z řad Sokola. Již M. Tyrš plánoval centralizaci Sokola, avšak úřady to za jeho života nepovolily. Až v roce 1884 vznikla první župa, v roce 1888 pak ČOS, přičemž Sokol Pražský potvrdil výsostné postavení, neboť měl jako jediná jednota status samostatné župy. Do čela organizace pražské a později celostátní se postavili Josef Scheiner (starosta) a Jindřich Vaníček (náčelník), který navázal na myšlenku brannosti a obohatil cvičební soustavu o nové prvky, které se naučil během stáže na francouzské vojenské akademii. Oba dva čelní představitelé byli nepochybně silní a schopní jedinci, kteří dokázali Sokol posunout na vyšší úroveň. K tomu je nicméně nutné dodat, že pro Sokol nepracovali jen oni, ale řada dalších činovníků a nadšenců, ať už na úrovni ústředí/žup/jednot. Na úrovni ústředí se řešilo několik zásadních otázek, např. podpora jednotám v německém pohraničí. Pro řešení této problematiky vznikl v rámci ČOS samostatný menšinový odbor. Jednoty měly i jiné problémy související např. s nečinností, a proto si zvaly

činníky z ústředí na motivační přednášky. Lze se domnívat, že v konečném výsledku sokolstvu centralizace prospěla, jelikož jednoty se měly kam obracet se svými problémy. Nakonec asi byla otázka času, kdy ke vzniku nějakého ústředí dojde, neboť ji plánovalo již předchozí vedení, ale doba musela tak říkajíc dozrát. Přes ústupky ve sjednocování Sokol zůstával pod dohledem úřadů, o čemž svědčí např. zákaz společné účasti na gymnastických závodech v Paříži pod hlavičkou Sokola, či omezení na zamýšleném sletu r. 1887, kvůli kterým byl nakonec zrušen. Navenek působil Sokol stále apoliticky, nicméně byl silně vlastenecky orientován, jako hlavní nepřátelé byli z ústředí označováni Němci a klerikálové, což bylo dáno určitě i působením katolického Orla, který představoval konkurenci. Dalším konkurentem se stávaly sportovní kluby, kvůli nimž bylo třeba řešit postoj sokolstva ke sportu. Ten byl poměrně ambivalentní, kdy někteří sokolové jej kategoricky odmítali kvůli přílišné orientaci na výkon jednotlivce a chybějící vlastenecký potenciál, někteří v něm naopak viděli možnost přitáhnout do Sokola cvičící dorost. Vedení Sokola tento rozpor vyřešilo nakonec poměrně „šalamounsky“, když ponechalo jednotám „volnou ruku“ ve výběru cvičení i cvičitelů. Další samostatnou „kapitolou“ byla otázka postavení žen v Sokole. Tělocvičný spolek paní a dívek pražských žil relativně dlouho svým vlastním životem mimo Sokol, a tak zůstal poněkud zakonzervován ve svých pravidlech. „Svěží vítr“ přinesla téměř o dvacet let později jeho bývalá členka Barbora Šourková, díky níž vznikl v roce 1895 první ženský odbor při vyšehradské jednotě. V této souvislosti je však nutné se ptát, nakolik to byla výhra, když ženské odbory byly, na rozdíl od Tělocvičného spolku paní a dívek pražských v podřadném postavení vůči mužskému členstvu. Tělocvičným umem při veřejných si ženy vysloužily právo cvičit na sletu konaném 1901, avšak do sletového průvodu nesměly. Je otázkou, nakolik to bylo dáno chybějícím slavnostním krojem, který nosili muži, aby jim pomohl dotvářet „image“ a vlastenecky působit, a nakolik si jen muži „hájili to své“. Roku 1911 sice byla ustanovena samostatná ženská komise v rámci ČOS, stejných práv jako muži se však ženy dočkaly až po první světové válce s příchodem první republikové ústavy, jež zaručovala rovnost pohlaví. K vnější propagaci a získávání nových členů sokolstvu dobře posloužily slety, přičemž ty, které se konaly v době výstav 1891 a 1895 byly silně vlastenecky orientované a položily základ pro sokolské muzejnictví. Následující slety zase ukázaly branný potenciál sokolstva a také spolupráci se zahraničními „partnery“.

- 4) **Sokolstvo za první světové války – Vypuknutí války, sokolstvo a legie, zapojení v domácím odboji, spolková činnost za války, charitativní činnost, vznik ČSR.** V Sokole se dodnes traduje údajné prohlášení T. G. Masaryka, že „*Kdyby nebylo Sokola, nebylo by legií. Kdyby nebylo legií, nebylo by samostatného Československa.*“ V pramenech se nepodařilo toto tvrzení připisované Masarykovi dohledat, nicméně pokud by jej skutečně pronesl, pak je jistě zajímavé, že byl sám členem Sokola. S tímto prohlášením je také spojena otázka, zda byla úloha legií skutečně natolik klíčová, když se o Československu jednalo především v politických/diplomatických kruzích, ačkoliv západní mocnosti dle pramenů braly legie jako součást národního vojska. Působení Sokola (ve všech výše uvedených rovinách) mělo v konečném důsledku větší dopad na Sokol samotný, než na vznik republiky (ale to už je jen příslovečné „kdyby“). Po válce totiž měli sokolové na čem stavět – ideově naplnili myšlenku Tyršova ideálu brannosti a národního vojska (byť on o něm uvažoval ve zcela jiné situaci prusko-rakouské války 1866). Zapojili se i v domácím odboji, kde byl výrazně vidět starosta Scheiner. A co je možná nejdůležitější, ve většině případů jednoty dokázaly pokračovat v činnosti, byť v omezeném režimu, leckde za přispění úsilí žen. Žen, které ještě před válkou stály ve spolku v nerovnoprávném postavení. Přidanou hodnotou pak bylo zapojení v charitativní činnosti – ať už organizací sbírek pro České srdce, či v rámci pomoci v lazaretech, kde šlo o fyzicky i psychicky náročnou práci. V případě Sokola a první světové války se dá říci, vše zlé pro něco dobré, jelikož po válce přišel v Sokole „zlatý věk“, kdy byla nejaktivnější a nejpočetnější členská základna. Z pohledu sokolské identity je v tomto období klíčový projev vlastenectví, z čehož dokázali činovníci pro propagaci Sokola v budoucnu vytěžit maximum – bez aktivních vrcholných představitelů by se dnes možná říkala pouze druhá část údajné Masarykovy věty, totiž že „*Bez legií by nebylo Československa*“.
- 5) **Období „zlatého věku“ – Sokol v novém státě, první slet po válce, Tyršův dům, slety na Strahově, sokolští olympionici, generační výměna ve vedení ČOS, X. všesokolský slet.** První Československá republika znamenala pro Sokol „zlatý věk“, což má hned několik příčin. Vzhledem k sokolské aktivitě v průběhu první světové války se po jejím skončení sokolové těšili jisté autoritě, kdy sami sebe stylizovali do pozice ochránců republiky (činovníci v čele s náčelníkem J. Vaníčkem podporovali branné aktivity sokolstva, sokolové působili v Plucích strážce svobody, pomohli se zajištěním pořádku na Slovensku, měli občanský vliv na výchovný odbor ministerstva národní

obranu) a navíc byli podporováni i politiky v čele s prezidentem T. G. Masarykem. V tomto období také došlo k historicky největšímu nárůstu členstva, k čemuž zřejmě přispělo nadšení ze vzniku samostatného státu a dobrá rétorika sokolských činovníků, kteří zdůrazňovali národní poslání, respektive vlastenecké cítění sokolstva. To platilo zejména na území Čech, neboť na Moravě byl Sokolu konkurentem katolický Orel. Na území Slovenska a Podkarpatské Rusi byly teprve zakládány první jednoty, ale byli v nich aktivní hlavně Češi. Zlom nastal u žen, které se po válce dočkaly v Sokole rovnoprávného postavení, v rámci vedení ČOS bylo náčelnictvo mužů i žen, kdy první náčelnicí byla zvolena M. Malá. Znovu se objevily myšlenky o důležitosti tělesných cvičení pro ženy, aby byly zdatnými občankami a vychovávaly silné, vlastenecky uvědomělé potomstvo. Na VII. sletu 1920 bylo prolomeno oděvní tabu, kdy se ženy poprvé mohly zúčastnit sletového průvodu v krojích, ale kvůli nákladovosti šla drtivá většina žen i přes nesouhlas náčelnice ve cvičebním úboru. Meziválečné slety byly posunuty do nové sféry nacionální tematiky. Prakticky na všech sletech měla hlavní skladba nějakou národní symboliku – ať už „Stavba sochy Svobody“ (osamostatnění od Rakousko-Uherska), „Kde domov můj“ (óda na republiku), Tyršův sen (ta se mírně lišila jakožto pocta spoluzakladateli) a především „Přísaha republice“, která měla ukázat připravenost bránit republiku před ohrožením z Německa, a zazněl v ní husitský chorál. Slety byly divácky velmi úspěšné, což byl jedním z důvodů, proč si mohli sokolové dovolit zřídit nové ústředí a za 25 milionů korun (tenkrát!) zakoupit a zrekonstruovat Michnův palác v Praze na Malé Straně. Otevření Tyršova domu, jak se palác rovněž nazývá, byla velká společenská událost, při které nechyběly společenské elity v čele s prezidentem. Z výchovného hlediska je důležité, že zde bylo otevřeno i sokolské muzeum, které zde našlo prostory pro stálou expozici. Zlatého věku dosáhl v letech meziválečných i sokolský sport, který byl ještě před válkou více či méně odsuzován jako nevlastenecký. Sokolští olympionici z řad gymnastů vybojovali pro Československo první medaile – mj. první zlatou ve šplhu (B. Šupčík). Obecně by se dal meziválečný Sokol charakterizovat dle dvou dekád následovně: ve 20. letech působil možná i trochu elitářsky, coby ochránce národních hodnot, morálky a pořádku, v polovině 30. let pak s ohrožením republiky nastává aktivizace členstva a místo slov přicházejí činy, které se plně projeví v průběhu druhé světové války.

- 6) **Od „druhé republiky“ do roku 1948 – Mnichovská dohoda a její dopady, Sokol v Protektorátu Čechy a Morava, odbojná činnost, represe, obnova ČOS, XV. všesokolský slet.** Deset let, od „Mnichova“ do XI. všesokolského sletu byla nejen

v životě sokolstva dlouhá doba, během níž došlo k zásadní proměně. Na X. sletu 1938 ukázali sokolové odhodlání bránit republiku se zbraní v ruce. Vzhledem k nucenému uznání Mnichovské dohody jim byla tato možnost odepřena. Část z nich se pak realizovala v odboji a z dnešního pohledu je až neuvěřitelné, co všechno byli ochotni riskovat – nejen své životy, ale i životy nejbližších rodinných příslušníků. Toto muselo působit i na Němce, kteří si byli vědomi potenciálu sokolů už skrze historickou zkušenost z legií za první světové války. Na druhou stranu ne všichni byli ochotni podstoupit rizika – někteří se připojili k mlčící většině, ale našli se i tací, kteří v okamžiku ohrožení zradili. Po válce přežívaly pocity zrady západu a naděje východu. Československo se mělo stát mostem mezi východem a západem. Tato představa se však nenaplnila a po únorovém převzetí státní moci ze strany KSČ v roce 1948 tak část pravověrných sokolů pocítila jisté znechucení, jež vedlo k ohrožení účasti na XI. všesokolském sletu v červnu téhož roku. Slet se nakonec konal a demokratické křídlo sokolů provolávalo protikomunistická hesla ve slavnostním průvodu. Prezident Gottwald na to později reagoval ve smyslu „Sokol slouží národu, tak pokud někdo narušuje jeho činnost, pak je nepřítel národa.“ Stejně jako v případě první světové války, tak i období té druhé bylo pro sokolstvo přelomové, avšak po jejím konci to vzhledem k celosvětovému dění sokolstvo nemělo vyjma protektorátní rezistence tak zcela ve svých rukou. Rozhodovalo se úplně na jiných místech (od Mnichova prakticky o nás bez nás) a pod sovětskou sférou vlivu asi nebyla šance na demokratickou vládu v Československu. Tím byl dán i budoucí osud Sokola, který od roku 1948 přišel poprvé v dějinách o svou autonomii, neboť byl řízen Státním úřadem pro tělesnou výchovu a sport.

- 7) **Sokol v letech 1948-1990 – Sokol po XI. všesokolské sletu, konec Sokola, sokolové a spartakiády, sokolstvo v emigraci, vznik „novodobého“ Sokola.** Otázka sokolství v období socialistického Československa je velmi problematická. Dobové interpretace hovoří o třídním boji mezi reakcí (tj. demokratickým „pravověrným“ členstvem Sokola) a pracujícím lidem. Pravověrní sokolové byli ze spolku vylučováni nebo odešli dobrovolně, když se neztotožnili s novou politickou situací, kdy byl Sokol řízen prostřednictvím státního aparátu. Nové vedení postavilo filozofii M. Tyrše (jedinec ničím, celek vším; co Čech, to sokol; stálý ruch a rozvoj) jako základ pro Sokol – jedinou dobrovolnickou tělocvičnou organizaci, jež by vychovávala mládež i dospělé dle politických ideálů socialismu. To však platilo pouze do roku 1952, kdy byla ČOS rozpuštěna kvůli reorganizaci tělovýchovy. Název Sokol pak zůstal pouze na venkově

a v menších městech jako součást názvu DTO (dobrovolných tělocvičných organizací). Roku 1956 však přišla opětovná centralizace tělovýchovy, ale již pod „hlavičkou“ ČSTV. Zůstává tedy otázkou, zda přechodné období sjednocení tělovýchovy v Sokole od 1948 do 1952 nebylo pouhou přípravou na rozpuštění ČOS, jež sloužilo ke stabilizaci – dobovou rétorikou očistu – členstva (buď byli vyloučeni, nebo odešli nebo dostali čas na přizpůsobení). V této souvislosti je však nutné dodat, že část původních sokolů byla nahrazena členy z ROH apod. a jistě byli i tací, kteří upřímně věřili aplikaci Tyršových myšlenek v socialistických podmínkách. V roce 1968 se objevil pokus o obnovu ČOS pod společnými ideály demokracie a socialismu, avšak činovníci naráželi na odpor ČSTV, který patrně nechtěl přijít o své dominantní postavení. Pokusy nicméně zastavil příjezd vojsk Varšavské smlouvy. K obnově tak došlo až 7. ledna 1990 po prvním sjezdu ČOS. Od roku 1955 se v pětiletých intervalech pořádaly celostátní spartakiády – hromadná tělocvičná vystoupení, na jejichž přípravě se podíleli bývalí sokolové, kteří měli zkušenosti s organizací a nácvičků všesokolských sletů. Spartakiády však měly slety překonat a to mohl být další důvod pro rozpuštění ČOS (pro Sokol jsou typické slety, spartakiády pořádaly Dělnické tělocvičné jednoty – pracující lid). Bývalé členy Sokola k práci na spartakiádách motivovala zejména možnost ukázat se, pracovat s mládeží a působit na ni „sokolsky“, ale v pozdějších letech, kdy ubylo politické symboliky, i radost z pohybu a atmosféry. Právě spartakiády byly „trnem v oku“ těm sokolům, kteří se rozhodli po únorovém převratu 1948 pro emigraci. Vnímali to jako zradu, když museli odejít a zůstavší sokolové zatím pořádali „pro komunisty spartakiády.“ Na to se však dá nahlížet i z druhé strany, kdy emigranti utekli, zatímco ti, co zůstali, se snažili dál působit v československé tělovýchově a udržovat sokolské myšlenky např. mezi mládeží. Sokolové v exilu to ovšem neměli snadné, neboť se museli vypořádávat s těžkými podmínkami v uprchlických táborech, bývalé vedení v čele se starostou a náčelníci ČOS si zase museli vydobýt zpět své pozice, aby měli na světové sokolstvo nějaký vliv (ten si totiž nárokovala Americká obec sokolská, kde nakonec oba působili). Po obnově ČOS trvalo nějaký čas, než se jednoty konsolidovaly po materiální i personální stránce. V literatuře² se objevuje, že v zahraničí pomohli uchovat sokolství. To ano, ale otázkou zůstává, jaké sokolství. Po čtyřicetileté

---

² *Pod křídly Sokola*, katalog k výstavě k 150. výročí založení nejvýznamnější spolkové organizace v našich dějinách v Armádním muzeu Vojenského historického ústavu Praha, 19. 6. 2012 – 31. 12. 2012, ÚSTR ve spolupráci s VHÚ, s. 82.

prestavce je zřejmé, že na novodobé sokolství měli vliv spíše ti, kteří působili v československé tělovýchově. V každém případě je novodobý Sokol jiným spolkem, než byl před koncem své první demokratické éry 1948 už proto, že během těch čtyřiceti let proběhla i generační výměna.

- 8) Česká obec sokolská v 21. století – organizační struktura ČOS, programové útvary ČOS, Ústřední škola ČOS, TJ Sokol Pražský, novodobé slety.** Obnovená ČOS organizační strukturou navazuje na historické uspořádání, tj. ústředí ČOS, župy a jednotlivé tělocvičné jednoty. Ideově se pak hlásí k odkazu zakladatelů Sokola, ale také např. k zásadám fair play. V rámci ústředí jsou zřízeny řídicí programové útvary, jež metodicky a organizačně korigují v rámci své působnosti činnost ČOS: odbor všestrannosti (sport pro všechny), odbor sportu (výkonnostní sport včetně reprezentace ČR), vzdělávací odbor (historická a kulturní činnost). Vzdělávání cvičitelů pak úspěšně zajišťuje Ústřední škola ČOS, přičemž její akce jsou otevřené nejen členům Sokola. Během prvních pěti let od obnovení ČOS do prvního novodobého sletu 1994 došlo ke konsolidaci spolku, který se musel vyrovnávat se společenskými změnami, budováním členské základny, programovými prioritami a po sletu též s ekonomickými problémy. Další slet v roce 2000 tak byl přesunut do skromnějších prostor na výrazně menší strahovský stadion Evžena Rošického, což se ukázalo vzhledem k možnostem spolku jako dobrá volba. Za více než 25 let od obnovy došlo v Sokole ke generační výměně, což se odráží i v programové náplni napříč útvary, kdy je snaha nabízet cvičencům pestrou nabídku sportovního i společenského vyžití a stát se tak moderní organizací, jež bude mít pevné místo v české společnosti. Odpovědi na otázku, nakolik jsou tyto sokolské cíle naplňovány, částečně řeší až terénní výzkum, nicméně v případě sletové doprovodné akce *Sokol Gala*, jakož i sokolské prezentace rozmanitých sportovních aktivit se zdá, že se to daří (byť samozřejmě s podstatně menší členskou základnou³, než před změnami v roce 1948). Úspěšnou obnovou prošla i historicky první jednota – Sokol Pražský, který v současnosti nabízí pestrou škálu sportů a cvičení, pracuje na modernizaci zázemí tvořeném mj. Fügnerovým sálem, kde stále probíhá tradiční maškarní ples – šibřinky, a aktivně zde působí soubor loutkového divadla.
- 9) Terénní výzkum – dotazníkové šetření, rozhovory s vrcholnými představiteli ČOS, zúčastněné pozorování.** Výsledky dotazníkového šetření byly u členstva i veřejnosti

---

³ Přesné číslo není na webových stránkách ČOS zveřejněno, nicméně neoficiálně se hovoří přibližně o 300 tisících členů.

s ohledem na věkové rozdělení respondentů většinou očekávané, přesto mezi nimi našla i překvapení. V případě členstva byla překvapující otázka na motivaci členství v Sokole, kde bylo možné vybrat více odpovědí. Mladá generace (18-39 let) uvedla motiv vlastenectví jako třetí v pořadí a procentuálně to představovalo 34,10 %, přičemž u starší generace (65 a více let) se jednalo o 25,6 % (střední generace 40-64 let vykazala 22,4 %). Dle původního předpokladu měla být otázka vlastenectví procentuálně vyjádřena od nejstarší po nejmladší generaci, neboť nejstarší věková kategorie má větší vazbu na sokolské hodnoty a tradici. Mladá generace však mohla také volit až na základě dojmu z možnosti výběru. Naopak nepřekvapí, že u všech kategorií převládla motivace daná přátelskými vazbami ve spolku a dále dobré cvičení, které není drahé. Přátelské vazby se nakonec promítly i do otázky tykání, kde si minimálně mezi známými členy tyká většina respondentů, u starší generace pak jednoznačně převládlo tykání se všemi členy, zatímco u mladé generace jen mezi známými. V tom se patrně promítají současné morální hodnoty, kdy běžně mladí starším netykají, ale u seniorů a navíc v Sokole, kde je vazba na tradice je tato otázka odbourána, a tak ti starší tykají všem a u mladší generace zůstává na zvážení, co si „dovolí“. Sokolský pozdrav „nazdar“ je využíván všemi kategoriemi i mimo oficiální příležitosti, takže je v Sokole zřejmě natolik zakotven, že bude zachován i nadále. Co se však dle dotazníkového šetření jeví téměř jako přežitek je oslovování bratře/sestro, které nejvíce nevyužívá nejen mladá generace, ale překvapivě ani ta starší. Obecně je využíván možná spíše při oficiálních příležitostech, ačkoliv někteří napříč generacemi jej využívají i v běžné komunikaci mezi členy. U mladé generace se však může jednat i o jistou formu recese. XV. všesokolský slet 2012 byl členy hodnocen v podstatě kladně, překvapivé může být pouze to, že někteří (zvláště z mladé generace) vůbec nevěděli, že se konal (přestože byly v České televizi vysílány přímé přenosy ze sletu). Samotný Sokol je pak členy vnímán v drtivé většině jako národní organizace, méně pak jako moderní a několik respondentů ji vyhodnotilo jako zastaralou (nejvíce mladá generace 19,4 %). Jeden z vrcholných představitelů Sokola by spolek charakterizoval spíše jako organizaci tradiční, která nabízí moderní pohybové formy. Dotazníkové šetření u veřejnosti v podstatě nepřekvapilo, vyjma skutečnosti, že výsledky mezi mladou a střední generací se výrazně nelišily. Mezi respondenty bylo i několik bývalých členů, ale většina členy nebyla a být nechce (zhruba 15 % z obou věkových kategorií o členství uvažovalo). Sokol pro nečleny symbolizuje zejména národní organizaci a levné a dostupné cvičení. U mladé generace se z 21% objevilo i

zpátečnická organizace. Slet 2012 „nesokolští“ respondenti ve většině případů nesledovali (mladá generace z 89 %, střední generace z 84 %) přičemž nejčastější důvodem byla nevědomost, že se nějaký slet konal, následoval nezájem či nedostatek času. Ti, co slet zaznamenali, jej hodnotili v zásadě kladně, ale spíše jim stačil televizní přenos. Dle těchto výsledků veřejnost sice vnímá existenci Sokola s výraznou historickou tradicí (proto zřejmě národní organizace), ale blíže se o ni nezajímá (proto možná obecná představa levného a dostupného cvičení a nesledování sletu). Rozhovory s vrcholnými představiteli Sokola měly ukázat na problémy, úspěchy a cíle sokolského hnutí v současnosti. Společným jmenovatelem problémů byl jednoznačně nedostatek financí, který nastal zejména po zkrachování společnosti Sazka, přičemž jej nejvíce pociťují vzdělavatelský odbor a odbor sportu. Přes tyto problémy se daří v Sokole zachovat kulturní činnost folklórních a loutkohereckých souborů a vrcholový sport. Právě s nedostatkem financí souvisí vzájemná konkurence jednotlivých programových útvarů ČOS, neboť se všichni snaží udělat maximum pro svůj útvar, což ovšem v konečném důsledku nemusí v rámci Sokola prospět nikomu. Respondenti se v podstatě shodli, že do budoucna by se mělo vedení Sokola snažit zejména zlepšit propagaci (která však zaznamenává dílčí úspěchy prostřednictvím vrcholových sportovců reprezentujících na mezinárodní úrovni, veletrhů nebo sletů). Jak ale ukázalo dotazníkové šetření, přes velkou publicitu sletu se mezi respondenty z řad veřejnosti našlo velké množství jedinců, kteří o něm nevěděli. Dále z rozhovorů vyplynulo, že je třeba zapracovat na členské základně po stránce kvantitativní i kvalitativní. Mezi činníky by měly být takové osobnosti, které budou odborníci přes pohyb, ale také přes řízení a s ekonomickými znalostmi. Je však otázkou, jak takové osobnosti do Sokola přivést – pokud za úplatu, pak opět narážíme na nedostatek financí. Je tedy zároveň třeba hledat sponzory a upozornit na výhody Sokola, k nimž se řadí tradice, hodnoty, ale rovněž moderní pohybové formy a zdravotní aspekty cvičení. Zvláště na venkově je pak role Sokola velmi důležitá, neboť je často jedinou sportovně kulturní organizací. Zúčastněné pozorování ukázalo na zábavnou tradici maškarních plesů založenou J. Fügnerem, která v první sokolské jednotě přetrvala a těší se velké oblibě. Proti běžným plesům se vedle masek současné šibřinky Sokola Pražského odlišují mj. tematickým zaměřením, tělocvičným vystoupením členů jednoty napříč oddíly, či výukou lidových tanců (ačkoliv zde se jedná spíše o folklorismus). Z těchto důvodů mohou být šibřinky atraktivní i pro „nesokolskou“

veřejnost, avšak spíše starší generace, neboť mladí lidé, zvláště v Praze a velkých městech, by patrně dali přednost klasickým plesům či jiné formě zábavy.

10) Závěr – Shrnutí problematiky, analýza a interpretace vybraných faktů, zhodnocení.

Sokol by se dal označit jako organizace s národní tradicí, což demonstruje mj. účastí na oficiálních pietních aktech, nicméně v současnosti primárně sportovně, sekundárně pak kulturně orientovaná. Některé myšlenky jsou nicméně v Sokole nadčasové, jako např. heslo „ve zdravém těle zdravý duch“, a proto by do budoucna mohl právě zdravotní aspekt být v dnešním globalizovaném světě plném civilizačních nemocí pro Sokol ten určující.

11) Použité zdroje informací - vč. seznamu příloh.

Bibliografie

- *Akademický slovník cizích slov*, Academia, Praha, 2001.
- ANDERSON Benedict: *Představy společenství: Úvahy o původu a šíření nacionalismu*, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2008.
- BAHENSKÁ Marie: *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Libri, Praha, 2005.
- BARTOŠ Josef: *Jindřich Fügner*, Moravský legionář, Praha, 1934.
- BARTOŠ Josef: *Miroslav Tyrš*, Melantrich, 1921, Praha.
- BARTOŠ Josef: *Miroslav Tyrš: studie kritická*, Mánes, 1916, Praha.
- BERNHART Robert: *Letem 40 let Sokola ve Vršovcích 1870-1910*. Praha-Vršovice: nákl. [vl.], 1910.
- BLÁHA Filip: *Úloha „Tělocvičného spolku paní a dívek pražských“ v emancipačním hnutí českých žen před 1. světovou válkou*, IN: SCHŮTOVÁ, Jitka, ed. a WAIC, Marek, ed. *Tělesná výchova a sport žen v českých a dalších středoevropských zemích: vznik a vývoj do druhé světové války*, Praha: Národní muzeum, 2003, s. 7-27.
- BLÁHA František: *Sjednocená tělesná výchova v Sokole*, IN: Československo, ročník IV., č. 1, Ministerstvo informací a osvěty, rok 1948, s. 31-36.
- *Bulletin Československé spartakiády*, Čís. 4., Olympia, Praha, 1990.
- *Bulletin Československé spartakiády 1985*, Čís. 5, Olympia, Praha, 1985.
- BURIAN Michal, KNÍŽEK Aleš, RAJLICH Jiří, STEHLÍK Eduard: *Atentát: Operace ANTHROPOID 1941-1942*, Ministerstvo obrany ČR, Praha, 2011.
- ČERVINKA Václav: *U kolébky Sokola: vzpomínky účastníkovy*, Šolc a Šimáček, Praha, 1920.

- *Československé legie a vznik samostatného státu 1914 – 2014; 100 let legií*, Ministerstvo obrany ČR, 2011.
- ČUBA Antonín: *ROH se připravuje na XI. všesokolský slet*, IN: Československo, č. 1, III. ročník, Ministerstvo informací, říjen 1947, s. 39-40.
- DELHEYE Pascal (ed.): *Making Sport History: Disciplines, identities and the historiography of sport*, Routledge, New York, 2014.
- DVOŘÁKOVÁ Zora: *Miroslav Tyrš: prohry a vítězství*, Olympia, Praha, 1989.
- DVOŘÁKOVÁ Zora: *T. G. Masaryk, Sokol a dnešek*, Josef Hříbal, Praha 1991.
- FIKAR Alois: *Stručné dějiny Sokolstva. [Část třetí], 1912-1941*, Československá obec sokolská, Praha, 1948.
- FIŠEROVÁ Eva a kol.: *XIII. všesokolský slet: Praha 2000*, Česká obec sokolská, Praha, 2001.
- FORMÁNKOVÁ Kateřina: *Nacionální ideologie sokolského hnutí v prvních dvou desetiletích jeho existence*, diplomová práce, Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2014.
- GAJDOŠOVÁ Ivana: *Měl sílu a byl bouřlivák...: mistr světa prof. Jan Gajdoš*, Česká obec Sokolská, Praha-Brno, 2012.
- GALANDAUER Jan a kol.: *O samostatný československý stát 1914-1918*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1992.
- GALANDAUER Jan: *Sokol ve víru Velké války*, časopis Sokol, červen 2014, s. 26-27 (elektronicky).
- GELLNER Ernest André: *Nacionalismus*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2003.
- GREXA Ján, STRACHOVÁ Milena: *Dějiny sportu: přehled světových a českých dějin tělesné výchovy a sportu*, Masarykova univerzita, Brno, 2011.
- HAJŠMAN Jan: *V drápech bestie: Buchenwald*, V. Neubert a synové, Praha, 1947.
- HAVLÍČEK Věnceslav: *Miroslav Tyrš: krátký nástin jeho života, díla a významu*, nakladatel Jan Svátek, Praha, 1923.
- HOLÝ Václav Ladislav: *Se sokolským odznakem „NA STRÁŽ!“, kolem světa aneb Vzpomínky 1914-1920*, Náchod, 1998.
- HORA-HOŘEJŠ Petr: *Toulky českou minulostí XIV.*, Via Facti, Praha, 2016.
- HROCH Miroslav: *Evropská národní hnutí v 19. století*, nakladatelství Svoboda, Praha, 1986.

- HROCH Miroslav: *Národy nejsou dílem náhody: Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*, Sociologické nakladatelství SLON, Praha, 2009.
- HŘEBÍK Antonín: *Význam všesokolských sletů pro národ a stát*, IN: Československo, č. 1, III. ročník, Ministerstvo informací, říjen 1947, s. 3-11
- JAKL Tomáš, POLČÁK Zdeněk, HEJL Alexandr, ORIÁN Edmund: *Zborov 1917 – 2007*, Ministerstvo obrany ČR, Praha, 2008.
- JANDÁSEK Ladislav: *Přehledné dějiny sokolstva: Část I, Od vzniku Sokola (1862) do založení České obce sokolské (1889)*, Československá obec sokolská, Praha, 1937.
- JANDÁSEK Ladislav: *Tyršovo slovanství*, Československá obec sokolská, Praha, 1947.
- JANDÁSEK Miroslav: *Čtení o Sokole*, Jiří Brauner, Brno, 2010.
- JOSEFÍKOVÁ Milada (odpovědná redaktorka): *150 let Sokola Pražského 1862-2012*, TJ Sokol Pražský, Praha, 2013.
- KÁRNÍK Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938); díl první – Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*, Libri, Praha, 2003.
- KÁRNÍK Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938); díl druhý – Československo a České země v krizi a ohrožení (1930-1935)*, Libri, Praha, 2002.
- KÁRNÍK Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938); díl třetí – O přežití a o život (1936-1938)*, Libri, Praha, 2003.
- KLIMEK Antonín: *Vítejte v první republice*, Havran, Praha, 2003.
- KOLÁŘ František a kol.: *Kdo byl kdo: naši olympionici*, Libri, Praha, 1999.
- KOUKAL Pavel: *Sokolové u zrodu Masarykovy republiky*, nakladatelství Kapucín, Ústí nad Labem, 2008.
- KÖPPL Evžen: *Sokolstvo a dvouletý plán*, IN: Československo č. 1, III. ročník, Ministerstvo informací, říjen 1947, s. 30-33.
- KÖSL Jiří, KRÁTKÝ František, MAREK Jaroslav: *Dějiny tělesné výchovy II.: od roku 1848 do současnosti*, Olympia, Praha, 1986.
- KÖSSL Jiří, ŠTUMBAUER Jan, WAIC Marek: *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*, Karolinum, Praha, 2008.
- KOZÁKOVÁ Zlata: *Sokolské slety 1882-1948*, Orbis, Praha, 1994.
- KREJČÍ Jaroslav: *Miroslav Tyrš: filozof, pedagog a estetik českého tělocviku*, Index, Köln, 1986.
- KUBÍN Zdeněk a kol.: *XIV. všesokolský slet: Praha 2006*, Česká obec sokolská, Praha, 2006.

- KUBÍN Zdeněk a kol.: *150 let Sokola a XV. všesokolský slet*, Česká obec sokolská, Praha, 2013.
- KUDELA Josef: *Masaryk a sokol*, Josef Hrachovina, Praha, 1938.
- KUDELA Josef: *Sokol a legie: vydáno k pátému výročí našeho osvobození*, Moravský Legionář, Brno, 1923.
- KUNZ Jaroslav: *Sokol a Rakousko*, Československá Obec sokolská, Praha, 1930.
- KVAČEK Robert: *První světová válka a česká otázka*, Triton, Praha, 2013.
- LASOVSKÁ Františka, *Sokolstvo za války a převratu: (příspěvek k dějinám odboje)*, Československá obec sokolská, Praha, 1928.
- LAŠŤOVKA Marek a kol.: *Pražské spolky: Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990*, Scriptorium, Praha, 1998.
- LIBICHOVÁ Lenka: *K aktivitám příslušníků Sokola v průběhu I. světové války*, Národopisný věstník 1/2016, ročník 75, Národopisná společnost, z. s., Praha, 2016, s. 32-45.
- LIBICHOVÁ Lenka: *Miroslav Tyrš – nejen jako zakladatel Sokola*, Studia Ethnologica Pragensia 2/2014, FF UK v Praze, s. 83-87.
- LIBICHOVÁ Lenka: *Ženský Sokol*, Studia Ethnologica Pragensia 2/2015, FF UK v Praze, s. 102-109.
- *List presidenta Klementa Gottwalda*, IN: Československo, ročník IV., č. 1, Ministerstvo informací a osvěty, rok 1948, s. 4-5.
- LOZOVIUK Petr (ed.): *Etnicita a nacionalismus v diskurzu 20. století: Příspěvek intelektuálů z českých zemí ke studiu kolektivních identit*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2012.
- MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír: *Dějiny policie a četnictva III. Protektorát Čechy a Morava a Slovenský stát (1939-1945)*, Police history, Praha, 2001.
- MACURA Vladimír et al.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*, Academia, Praha, 2008.
- MAŠÍN Emil: *Česká družina. Příspěvek k dějinám národního osvobození*, Československý vědecký ústav vojenský, Praha, 1922.
- MÍKA Zdeněk: *Zmizelá Praha: Sporty a sportoviště: počátky tělesné výchovy a sportu v Praze*, Paseka, Praha a Litomyšl, 2011.
- *Marie Provazníková, náčelnice ČOS*, nákladem náčelnictva žen české obce sokolské, Praha, 1940.

- MUCHA Vilém, ed.: *První celostátní spartakiáda 1955: [sborník]*, Státní tělovýchovné nakladatelství, Praha, 1956.
- NOLTE Claire Elaine, *The Sokol in the Czech Lands to 1914: Training for the Nation*, Palgrave Macmillan, New York, 2002.
- NOVÁK Vladimír ed. et al: *3. celostátní Spartakiáda ve faktech a číslech*, STN, Praha, 1966.
- NOVOTNÝ Jan: *Sokol v životě národa*, Slovo k historii – samostatná příloha deníku Svobodné slovo, Melantrich, Praha, 1990.
- OLIVOVÁ Věra: *Dějiny první republiky*, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2000.
- OUDOVÁ Radka: *Společenská činnost Sofie Podlipské*, bakalářská práce obhájená na Ústavu etnologie FF UK v Praze, 2011.
- PELIKÁN Jan: *Význam dr. Mir. Tyrše pro národní brannost*, Moravský legionář, Brno, 1935.
- *Pod křídly Sokola*, katalog k výstavě k 150. výročí založení nejvýznamnější spolkové organizace v našich dějinách v Armádním muzeu Vojenského historického ústavu Praha, 19. 6. 2012 – 31. 12. 2012, ÚSTR ve spolupráci s VHÚ.
- PRÁGR Alois Václav: *Vzpomínky na Dr. M. Tyrše*. V Kolíně: Tělocvičná jednota Sokol, 1940.
- PRCHAL Jaroslav, ŽURMAN Alexandr: *Velké dny československé tělesné výchovy*, Olympia, Praha, 1980.
- PROVAZNÍKOVÁ Marie: *Podaly jste mi ruce, mé sestry, úvahy o úkolech sokolských žen k Novému roku 1941*, knihtiskárna Dr. E. Grégra a syna, v Praze, 1940.
- PROVAZNÍKOVÁ Marie: *Výklady Tyršovy soustavy a názvosloví, vl.nákladem, Kanada, 1985*.
- *Před sto lety zahřměly sarajevské výstřely*, časopis Sokol, červen 2014, s. 25 (elektronicky).
- PŘICHYŠTAL František, ŠTRAIT Jaroslav: *Medaile a odznaky všesokolských sletů*, Příloha k 56. číslu „Sběratelských zpráv“, Česká numismatická společnost pobočka v Hradci Králové, 1987.
- *Připraven k práci a obraně vlasti!: Padesát let českého sportu v totalitní společnosti = Ready to work and defend the homeland: Fifty Years of Czech Sport in Totalitarian Society*, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, 2014.
- RAK Jiří, ed. a VESELÝ Martin, ed.: *Armáda a společnost v českých zemích v 19. a první polovině 20. století*, Univerzita J.E.Purkyně, Ústí nad Labem, 2004.

- REZKOVÁ Helena a kol., *Info Sokol: Česká obec sokolská - XV. všesokolský slet: jsme 150 let v pohybu - Praha - 1.7.-6.7.2012 - Sokol žije a něco dokáže!*, Česká obec sokolská, Praha, 2011.
- RIORDAN James, ed.: *Sport under Communism: The U.S.S.R., Czechoslovakia, The G.D.R., China, Cuba*, 2. Rev. Ed. London: C. Hurst, 1981.
- ROHÁČ Radomír: *Trochu jiné dětství*, R. Roháč, Praha, 2010.
- ROUBÍK František: *Český rok 1848*, Ladislav Kuncíř, Praha, 1948.
- ROUDNÁ Eliška: *Sokolské ženy v republice československé*, IN: Sokol, 45. Roč., Praha, 1919.
- ŘEZNÍK Miloš: *Formování moderního národa*, nakladatelství Triton, Praha 2003.
- SAK Robert: *Miroslav Tyrš: Sokol, myslitel, výtvarný kritik*, Vyšehrad, Praha, 2012.
- SCHEINER Josef: *Dějiny sokolstva v prvním jeho pětadvacetiletí*, knihtiskárna dr. E. Grégra, Praha, 1887.
- SCHŮTOVÁ Jitka: *Ženy v Sokole*, IN: SCHŮTOVÁ Jitka, ed. a WAIC Marek, ed. *Tělesná výchova a sport žen v českých a dalších střeoevropských zemích: vznik a vývoj do druhé světové války*, Národní muzeum, Praha, 2003, s. 66-79.
- SECKÁ Milena: *Vojta Náprstek: vlastenec, sběratel, mecenáš*, Vyšehrad, Praha, 2011.
- SLAČÁLEK Ondřej: *Dějiny vycvičených těl*, IN: *Nový prostor 9/2016*, Europrint, a. s.
- SOKAČOVÁ Linda: *Významné ženy a hnutí v historii feminismu*, IN: VALDROVÁ Jan a kol.: *ABC feminismu*, Nesehnutí, Brno, 2004, s. 185-197.
- SOUKUP Martin: *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii*, Karolinum, Praha, 2014.
- SOUŠEK Josef: *Buditelské snahy před Tyršem*, Moravský Legionář, Brno, 1932.
- STÖRIG Hans Joachim: *Malé dějiny filosofie*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007.
- STRÖBINGER Rudolf: *Poker o Prahu: posledních 100 dní Protektorátu*, Votobia, Olomouc, 1997.
- SWIERCZEKOVÁ Lucie: *Průvodce po archivních fondech a sbírkách Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu Národního muzea*, Národní muzeum, Praha, 2007.
- SWIERCZEKOVÁ Lucie: *Tělesná výchova žen a dívek. Klemeňa Hanušová, první učitelka tělocviku*, IN: VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla a kol. *Cesty k samostatnosti: portréty žen v éře modernizace*, Historický ústav, Praha, 2010.
- ŠOURKOVÁ Barbora: *Vzpomínka na „staré Sokolky“*, IN: Sokol, 45. Roč., Praha, 1919.

- ŠPIRK Josef: *Odboráři a obroda sokolstva*, IN: Československo, ročník IV., č. 1, Ministerstvo informací a osvěty, rok 1948, s. 26-30.
- ŠPLÍCHAL Karel: *Tělovýchovné organizace v protifašistickém hnutí a odboji*, Olympia, Praha, 1981.
- ŠTEIDLER F., BOHÁČ J., BEDNAŘÍK F.: *Československé legie za světové války, 1928*, Nákladem památníku odboje v Praze.
- ŠTERC Jaroslav: *Československé spartakiády - nejmasovější projev naší tělesné výchovy*, Olympia, Praha, 1975.
- ŠTĚPÁNOVÁ Irena: *Formování a funkce sokolského kroje v české společnosti v šedesátých a sedmdesátých letech 19. století*, IN: *Český lid*, roč. 84, č. 2, Praha, 1997, s. 137-147.
- ŠTĚPÁNOVÁ Irena: *Projevy svérázu v činnosti Sokola a Baráčníků*, IN: *Studia Ethnologica XI*, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002, s. 115-123.
- ŠTĚPÁNOVÁ Irena: *Renáta Tyršová*, Paseka, Praha a Litomyšl, 2005.
- ŠTĚPÁNOVÁ Irena: *Teréza Nováková*, Mladá fronta, Praha, 2008.
- ŠTĚPÁNOVÁ Irena: *Tělocvičný spolek paní a dívek pražských*, IN: *Lidé města/Urban people*, FHS UK v Praze, r. 2003, č. 5, 2003, 10 (elektronicky).
- ŠTĚPÁNOVÁ, Irena: *Ženskost v díle ženském: Počátky spolku „cvičících se“ paní a dívek*, IN: *Národopisná revue XIII* 2003.
- ŠTOLL Ladislav: *Politický smysl sokolství*, Karel Borecký, Praha, 1932.
- ŠURAVSKÝ J., ŠURAVSKÁ E.: *Národní památník hrdinů heydrichiády – místo smíření*, Praha, 2014.
- ŠVEC Josef Jiří: *Válečné zápisky*, Moravský Legionář, Brno, 1933.
- TOMÁŠKOVÁ Zdena: *Štafeta lásky k pohybu*, IN: *Vital*, ročník IX., č. 2/2015.
- TYRŠ Miroslav: *Hod olympický*, Karel Novák, Praha, 1925.
- TYRŠ Miroslav: *Náš úkol směr a cíl*, Vzlet, Praha, 1992.
- TYRŠ Miroslav: *Základové tělocviku*, Matice Sokola Pražského, Praha, 1926.
- TYRŠOVÁ Renáta: *Miroslav Tyrš, jeho osobnost a dílo: podle zápisků, korespondence, rukopisné pozůstalosti a mých vzpomínek*, část I., Český čtenář, Praha 1932.
- TYRŠOVÁ Renáta: *Miroslav Tyrš, jeho osobnost a dílo*, část II., Český čtenář, Praha 1932.
- TYRŠOVÁ Renáta: *Miroslav Tyrš, jeho osobnost a dílo*, část III., Český čtenář, Praha 1934.
- TYRŠOVÁ Renáta: *Za Kleměnou Hanušovou*, IN: *Sokol*, 45. roč., Praha, 1919.

- UHLÍŘ Jan Boris: *Sokol za protektorátu. Organizovaná rezistence ČOS*, disertační práce, Filozofická fakulta UK v Praze, 2006.
- UHLÍŘ Jan Boris: *Ve stínu říšské orlice: Protektorát Čechy a Morava, odboj a kolaborace*, Aleš Skřivan ml., Praha, 2002.
- URBAN Otto: *Česká společnost 1848-1918*, Svoboda, Praha 1982.
- VALIŠ Zdeněk: *Osobnosti prvního a druhého československého odboje (1914-1918 a 1938-1945)*, IN: GEBHART Jan, ŠEDIVÝ Ivan (eds.): *Česká společnost za velkých válek 20. století (pokus o komparaci)*, nakladatelství Karolinum, Praha, 2013, s. 137-235.
- WACHTLOVÁ Markéta: *Dílo Klemeni Hanušové*, 1. vyd., Praha: Nakladatelství Československé obce sokolské, 1948.
- WAIC Marek: *Byli jsme a budem: 150 let Sokola*, agentura Leman, Praha, 2012.
- WAIC Marek a kol.: *Sokol v české společnosti 1862-1938*, Fakulta tělesné výchovy a sportu UK v Praze, 1996.
- WAIC Marek: *Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace*, nakladatelství Karolinum, Praha, 2013.
- WALDAUF Jan: *Sokol: malé dějiny velké myšlenky*. 1. díl, Atelier IM, Luhačovice, 2007.
- WALDAUF Jan: *Sokol: malé dějiny velké myšlenky*. 2. díl - *Československé sokolstvo v zahraničí 1952-1975*, Atelier IM, Luhačovice, 2010.
- WALDAUF Jan: *Sokol: malé dějiny velké myšlenky*. 3. díl - *Československé sokolstvo v zahraničí 1976-1995*, Atelier IM, Luhačovice, 2010.
- ŽIPEK Alois: *Světová válka: [její vznik, průběh a důsledky]*, Šolc a Šimáček, Praha, 1923.
- *XII. Všesokolský slet: Praha 1994*, Praha: Česká obec sokolská v nakl. Augusta, 1995.

Archivní prameny:

Národní muzeum – Archiv Sbírký dějin tělesné výchovy a sportu

Osobní pozůstalosti

- Fond *Ambrože Ludvíka*, NAD č. 221, rozsah fondu – 1 složka (drobné sokolské pozůstalosti).
- Fond *Bendy Antonína*, NAD č. 25, karton č. 1
- Fond *Beránka Františka*, NAD č. 26, karton č. 1, 2
- Fond *Bilka Rudolfa*, NAD č. 27, karton č. 1
- Fond *Bukovského Stanislava*, NAD č. 222, rozsah fondu – 1 složka (drobné sokolské pozůstalosti).
- Fond *Černého Tomáše*, NAD č. 31, rozsah fondu – 1 karton

- Fond *Hřebíka Antonína*, NAD č. 55, karton č. 1
- Fond *Kavalíra Josefa*, NAD č. 62, rozsah fondu – 1 karton (vč. pozůstalosti manželky, Anny Kavalírové, též členky Sokola)
- Fond *Kettnera Josefa*, NAD č. 63, rozsah fondu – 1 karton
- Fond *Klicpery Eduarda*, NAD č. 67, karton č. 1, 9, 10
- Fond *Kukaně Václava*, NAD č. 75, karton č. 5, 6, 11
- Fond *Pechláta Augustina*, NAD č. 88, rozsah fondu – 1 karton
- Fond *Pelikána Oty*, NAD č. 90, rozsah fondu – 1 složka (drobné sokolské pozůstalosti).
- Fond *Pippicha Karla*, NAD č. 93, rozsah fondu – 1 složka (drobné sokolské pozůstalosti).
- Fond *Podlipného Jana*, NAD č. 94, karton č. 1
- Fond *Prágra Aloise Václava*, NAD č. 97, karton č. 3, 4, 5, 8, 9
- Fond *Provazníkové Marie*, NAD č. 99, karton č. 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9
- Fond *Roudné Elišky*, NAD č. 106, rozsah fondu – 1 složka (drobné sokolské pozůstalosti).
- Fond *Scheinera Josefa*, NAD č. 107, karton č. 1, 2, 3.
- Fond *Šošolíka Antonína*, NAD č. 113, rozsah fondu – 1 karton
- Fond *Šourkové Barbory*, NAD č. 114, karton č. 1, 2.
- Fond *Štěpánka Vincence*, NAD č. 115, karton č. 1
- Fond *Šumana Viktora*, NAD č. 116, rozsah fondu – 1 karton
- Fond *Truhláře Josefa*, NAD č. 119, karton č. 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8
- Fond *Tyrše Miroslava*, NAD č. 120, karton č. 2, 3, 4, 5.
- Fond *Tyršové Renáty*, NAD č. 121, karton č. 2, 5, 19.
- Fond *Vanička Jindřicha*, NAD č. 124, karton č. 1, 4.
- Fond *Vanička Karla*, NAD č. 125, karton č. 2, 3

Úřední fondy

- Fond *Sokola*, NAD č. 170, karton č. 5, č. 14
- Fond *Tělocvičného spolku paní a dívek pražských (později Ženského odboru Sokola Pražského)*, NAD č. 182, karton č. 1, 2, 3, 6.
- Fond *Turnerů*, karton č. 1.

Dokumenty právní povahy:

- Pokyn předsednictva výboru ČOS č. 1/2008, kterým se upravují zásady pro užívání sokolského znaku a sokolské vlajky
- Stanovy České obce sokolské (úplné znění ze dne 31. 12. 2013)
- Zákon 121/1920 Sb., Ústavní listina Československé republiky

Internetové zdroje:

- Avala-Modrý kruh, odbojová organizace: https://cs.wikipedia.org/wiki/Avala-Modr%C3%BD_kruh [duben 2017].
- Časopis Sokol (elektronické verze ke stažení): <http://sokol.eu/obsah/91/casopis-sokol> [květen 2017].
- Časopis Lidé města/Urban people: <http://www.lidemesta.cz/> [květen 2017].
- Česká obec sokolská (oficiální webové stránky): www.sokol.eu [květen 2017].
- Eurogym: <http://www.eurogym2016.org/cs/organizacni-vybor/> [duben 2017].
- ISCA: <http://www.isca-web.org/english/> [květen 2017].
- Loutkové divadlo TJ Sokol Pražský – Pražský Sokolíček: <https://sites.google.com/a/espiro.cz/sokolicek/home> [květen 2017].
- Metodika lidového tance: http://moodle.amu.cz/mod/page/view.php?id=2645&inpopup=1#_Toc338604850 [květen 2017].
- Neoficiální nezávislý informační server o Sokole: www.sokol.cz [květen 2017].
- Oddíl akrobatického rokenrolu TJ Sokol Pražský: <http://www.rnsokolprazsky.cz/cs/uvodni-stranka/> [prosinec 2014].
- Oddíl basketbalu TJ Sokol Pražský: <http://www.spbasket.cz/> [květen 2017].
- Projekt *Now we move*: <http://nowwemove.com/> [květen 2017].
- Světový svaz sokolstva: <http://www.world-sokol.eu/cesky/kontakt> [květen 2017].
- Tělocvičná jednota Sokol Pražský: <http://www.sokolprazsky.cz/> [květen 2017].
- *Výroční zpráva ÚŠ ČOS za rok 2013 – elektronicky* http://sokol.eu/vyrocní_zprava_US_2013 [prosinec 2014].
- *Výroční zpráva ÚŠ ČOS za rok 2016 – elektronicky* <http://sokol.eu/priloha/14346/2017-vyrocní-zprava-us-cos-2016.pdf> [květen 2017].
- ZÍDEK Petr: *Soudružky a soudruzi, tužme se*, <http://www.czsk.net/svet/clanky/publicistika/spartakada.html> [květen 2017].

Publikační činnost

- *K aktivitám příslušníků Sokola v průběhu 1. světové války*, Národopisný věstník 1/2016, ročník 75, Národopisná společnost, z. s., Praha, 2016.
- *Miroslav Tyrš – nejen jako zakladatel Sokola*, Studia Ethnologica Pragensia 2/2014, FF UK v Praze, s. 83-87.
- *Robert Sak, Miroslav Tyrš: Sokol, myslitel, výtvarný kritik*, Studia Ethnologica Pragensia 2/2013, FF UK v Praze, s. 211-212 (recenze).
- *Vztahy mezi imigranty a Cizineckou policií v České republice: Terénní výzkum*, IN: *Studia Ethnologica Pragensia 2/2011*, FF UK v Praze, s. 187-191.
- *Vztahy mezi imigranty a imigračními úřady v České republice*, Studia Ethnologica Pragensia 1/2014 (recenzovaný časopis FF UK v Praze), FF UK v Praze, s. 96-115.
- *Zpráva z Konference k budoucnosti pracovní migrace v České republice*, IN: *Studia Ethnologica Pragensia 1/2013*, FF UK v Praze, s. 249–252.
- *Ženský Sokol*, Studia Ethnologica Pragensia 2/2015, FF UK v Praze, s. 102-109.

Konferenční příspěvky

- *Role Sokola v průběhu první světové války* – konference *Válka pohledem etnologie*, Česká národopisná společnost a Západočeská univerzita v Plzni, 16.-18. 9. 2014, Plzeň.
- *Sokolové a spartakiády* – konference *Sportování a cestování ve 2. polovině 20. století*, Národní muzeum, 22.-23. 9. 2015, Praha.
- *Sokolové a sport* – konference *Sportování a cestování*, Národní muzeum, 21.-22. 9. 2016

Stáže

- 2014-2015 – Národní muzeum – Sběrka dějin tělesné výchovy a sportu Historického muzea – archiv (výzkum sokolského fondu).